

Fenomén staroby v slovanských literatúrach

Lenka Štangová (Bratislava)

Dagmar Gramshammer-Hohl (ed.): *Aging In Slavic Literatures. Essays in Literary Gerontology*. Transcript Publishing. Aging Studies. vol. XI. 2017. 283 s. ISBN 978-3-8376-3221-7.

Dagmar Gramshammerová-Hohlová pôsobí ako odborná asistentka na Katedre slovanských štúdií na Univerzite v Grazi. V publikácii *Aging in Slavic Literatures* (2017) predstavuje súbor esejí, ktorého cieľom je ponúknuť ucelený prehľad o najnovších poznatkoch z doterajších výskumov v oblasti slovanskej literárnej gerontológie, ktorú chce prezentovať ako novú výskumnú tému. Publikáciu tvorí dvanásť esejí, do ktorých prispeli svojimi výskumami a poznatkami literárni odborníci z rôznych európskych univerzít. Sústredili sa predovšetkým na slovanské literatúry – z Bosny, Chorvátska, Slovenska, Slovinska, Srbska, Poľska, Ruska a Ukrajiny. Jednotlivé eseje tak prinášajú rôzne pohľady na proces starnutia a staroby v danom spoločenskom, jazykovom a kultúrnom kontexte. Eseje sú v publikácii prezentované v opačnej chronologickej postupnosti. Začínajú súčasnosťou a siahajú až do stredoveku. Sú v nich obsiahnuté významné literárne a historické obdobia, vrátane chorvátskej renesancie, poľského klasicizmu či ruského modernizmu.

Gramshammerová-Hohlová považuje výber témy za opodstatnený a prínosný, pretože starnutie je veľmi častým ústredným motívom v slovanských literatúrach, avšak doposiaľ sa mu aj z dôvodu chýbajúcich prekladov nevenovala veľká pozornosť. Vďaka anglickým prekladom niektorých analyzovaných titulov sa môže akademická komunita, ale aj širšia verejnosť dozvedieť o tejto problematike viac. V každej eseji dochádza k preukázanému prepojeniu medzi vekom a pohlavím. V príspevku od Mariji Geigerovej Zemanovej a Zdenka Zemana, ktorí sa zaoberajú otázkami sexizmu a rodových stereotypov v románe *Kosturi okruga Madison* (2012) od Vedrani Rudanovej, je toto prepojenie naj-

viditeľnejšie. V detailnom opise tohto feministického románu je načrtnutý problém marginalizácie chorvátskych žien v dôchodkovom veku a ich nepochopenia zo strany vlastných rodín a chorvátskej spoločnosti. Keďže si už svoju úlohu matky a manželky splnili, žiadne zásadné životné zmeny sa už od nich neočakávajú. Práve v tomto románe však môžeme chápať starobu ako obdobie nových možností. Hlavná hrdinka je sedemdesiatročná vydatá žena, ktorá opúšťa rolu pasívnej a submisívnej manželky a matky a zamýšľa sa nad rozvodom, novou láskou a predsudkami zo strany spoločnosti.

Ďalšie prínosné eseje zaoberajúce sa otázkou prepojenia veku a rodových stereotypov predstavujú Irina Savkinová a Lubica Voľanská. Savkinová analyzuje denníky napísané perom troch ruských žien počas obdobia sovietskeho režimu. Autorka okrem odlišného postavenia mužov a žien poukazuje aj na špecifickú sovietskeho režimu, ktorý do istej miery ovplyvnil spôsob, akým ženy mohli prežiť svoj život a najmä obdobie starnutia. Okrem pocitov osamelosti, únavy a monotónneho života sa museli prispôbiť aj tlakom režimu a zaužívaných tradícií. Spôsob, akým dokáže politický režim ovplyvniť vnímanie staroby a vstupu do dôchodku, čiastočne opisuje aj Lubica Voľanská. Zamiera sa na porovnanie autobiografií bratislavských a viedenských dôchodcov napísaných v druhej polovici 20. a na začiatku 21. storočia. Voľanská považuje tieto autobiografie za istú formu „priznania“, v ktorých sa staršia generácia „spovedá“ tej mladšej a opisuje rôzne formy prežívania staroby v dvoch susediacich krajinách, ktoré sú aj napriek svojej geografickej blízkosti poznačené odlišnými politickými systémami a režimami. Rozdielna historicko-spoločenská minulosť

ovplyvnila aj skúsenosti týchto dvoch skupín ľudí so vstupom do dôchodku.

Okrem postavenia žien v spoločnosti a rozdielneho vnímania staroby na územiach slovanského literárneho sveta odkazuje takmer každá esej na fyzické zmeny človeka, resp. zmeny ľudského tela s pribúdajúcim vekom. Niektorí autori sa tejto otázke venujú čisto z mužskej perspektívy, iní ju opisujú z pohľadu žien. Irina Savkinová napríklad konštatuje, že v socialistickej dobe sa nevenovala žiadna pozornosť opisu fyzických zmien ženského a mužského tela, pretože sa už nepovažovali za esteticky a sexuálne príťažlivé. Zaujímavý pohľad na zobrazenie mužského tela v slovanskej literatúre poskytuje vo svojej eseji Andreas Leben. Venuje sa analýze mužského pohlavia, strate mužskosti a sexuálnej túžby, ktoré detailne opísala trojica slovinských autorov 20. storočia: Ivan Mrak, Vitomil Zupan a Lojze Kovačič.

Gramshammerová-Hohlová vytvára v publikácii priestor aj na prepojenie staroby s významnými historickými udalosťami danej krajiny. Esey od Liany Goletianiovej, v ktorej sa zaoberá ukrajinským románom *Stolittja Jakova* od Volodymyra Lysa, je príkladom toho, ako rôzne sa môžeme pozeráť na retrospektívne rozprávanie človeka a sumarizovanie jeho životných udalostí. Hlavný hrdina Jakiv, ktorý v diele oslavuje sto rokov, nás sprevádza nielen strasťami svojho života, ale oboznamuje nás aj s politickým, kultúrnym a literárnym vývojom Ukrajiny v 20. storočí. Okrem už spomínaných tém je v esejach

zastúpená aj otázka identity a exilu. Gramshammerová-Hohlová sa napríklad v jednej z esejí zaoberá prepojením staroby a exilovej literatúry v dielach Vladimíra Nabokova, Milana Kundery a Miljenka Jergovića. Skúma najmä spôsob, akým exil a následný návrat človeka do rodnej zeme spôsobuje tzv. „životnú diskontinuitu“. Exil je podľa autorky do istej miery zodpovedný za stratu vlastnej identity, ktorá sa len veľmi ťažko opätovne buduje. Niektoré literárne postavy však veria, že po návrate z exilu získajú späť svoju starú identitu. Autorka nachádza prepojenie medzi starobou a návratom z exilu, čo môže do istej miery predstavovať uzatvorenie „kruhu života“. V ďalších esejach sa Nicoletta Cabassiová a Ilaria Remonatová zaoberajú motívom staroby v ruskej literatúre z historickej perspektívy. Natalia Staglová-Škarová ju hľadá najmä v renesančnej dalmátskej poézii a Dimitrios Meletis spolu s Andreou Zinkovou ju bližšie opisujú v dielach *Tsing* od Davida Albahariho a *O starosti* od Adelaidy Gertsykovej.

Publikácia Dagmar Gramshammerovej-Hohlovej prináša aktuálne poznatky z oblasti fenoménu staroby a jej prítomnosti v slovanskej spoločnosti a literatúre. Poukazuje na to, že vnímanie veku a starnutia je priamo podmienené historickým a kultúrnym pozadím danej krajiny. Vek sa v esejach využíva ako spôsob zobrazenia ľudskej identity a spoločenských vzťahov a výber literárnych diel poskytuje alternatívny pohľad a protiváhu k už zaužívaným spoločenským konvenciám.

Mgr. Lenka Štangová

Ústav filologických štúdií, Katedra románskych jazykov a literatúr

Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Račianska 59, 813 34 Bratislava, Slovensko

stangova@fedu.uniba.sk

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as image or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.